

NMT 8/9-1980

101756

MERE LYS PÅ 9. APRIL 1940

Av professor Arvid Brodersen

Under lesningen av oberstløytnant cand. philol. Anton Olstads høyst interessante «Betraktninger med utgangspunkt April 1940. En krigsdagbok» (NMT 6/1980), ble jeg slått av enkelte uttalelser som bør suppleres.

På side 239 skriver Olstad: «Det er verdt å legge merke til at Storbritannia tillå Norge så stor etterretningsmessig verdi at man forsterket spesialelementet ved legasjonen i Oslo på denne måten». Det vil si: ved å knytte Secret Service-folkene kaptein F. E. Foley og Margaret Reid til legasjonen. Dette er riktig nok, men det bør tilføyes, som Reid og Rolstads bok opplyser (s. 64) og gjentar (s. 149), at Storbritannia ikke hadde noen fastboende forsvarsattasjé i Oslo, bare noen sideakkrediterte i andre land. «Den britiske flyattasjé i bodde sogar i Brusel og deres hærattasjé i Riga i Latvia — fra 1939 holdt hærattasjeen til i Stockholm». Selv om Secret Service var på plass tyder det neppe på noen særlig høy vurdering av Norges strategiske betydning at britene i den kritiske tiden før og etter krigsutbruddet lot den norske forsvars- og utenriksledelsen være helt uten den støtte og hjelp som kunne gis av regulære fastboende forsvarsattasjeer. — Den tyske legasjon var i så måte langt sterkere bemannet, med en marienattasjé, korvettkapt. Schreiber, og en flyvå-

penattasjé, kapt. Spiller, i tillegg til en hemmelig etterretningstjeneste (Abwehr) under ledelse av en hr. Pruck (grad ukjent). Spiller loset som kjentmann i landet den styrken på ca. 100 fallskjermjegere som dro nordover for å ta Kongen og hans følge til fange. Ekspedisjonen ble på daværende oberst Ruges ordre stanset på Midtskogen av en norsk styrke under major Olav Helset i en kamp, der for øvrig kapt. Spiller falt.

Når det spørres om den norske regjerings og forsvarsledelses forhåndsopplysninger om det tyske angrepet 9. april er svaret at våre statsmakter, som befolkningen i sin helhet, intet konkret visste. Angrepet kom som en komplett overrumpning. Ikke at der var noen mangel på forhåndsvarsler. I den tyske sentralledelse, ved OKWs Abwehr (under Canaris) satt en glødende antinazist og motstandsmann, oberst Hans Oster, som fortrolig kontakt med den hollandske militærattasjeen i Berlin, major G. J. Sas, holdt denne løpende underrettet om Hitlers planer. Den 2. og 3. april 40 varslet han Sas om de forestående angrep mot Danmark og Norge, annen gang med presis angivelse av tidspunktet. Og der var flere lekkasjer av samme art. Oberst O. U. Munthe-Kaas har i en artikkel i NMT nr. 6-78 gjort utførlig rede for denne sak, og i min bok

«Mellom frontene» (Cappelen 1979) er den likeledes inngående behandlet, dels ut fra andre synspunkter. I et privatbrev fra Jacob Wallenberg har jeg nylig fått en del tilleggsopplysninger som jeg foreløpig er avskåret fra å offentliggjøre i detalj, men de gikk generelt ut på at Wallenberg, da han straks før jul 1939 var i Berlin som medlem av en svensk delegasjon for handelsforhandlinger med Tyskland en aften i et møte med to høytstående tyskere ble fortalt at Hitler nettopp på den tid hadde besluttet å invadere Danmark og Norge (men ikke Sverige). Det var neppe noen tilfeldighet at Hitler akkurat i de dager hadde hatt to lange samtaler med Quisling (16. og 18. desember 1939). Wallenberg ga meldingen videre til utenriksminister Günther som i sin tur underrettet sin norske kollega, Koht. Men hva gjør så han? Man innkaller den tyske sendemannen og spør ham om det er noe i meldingen. Bräuer avviser den (i god tro for øvrig), og med det slår Koht seg til ro. Han stolte på Bräuers forsikringer og ellers bare på sin egen overlegne (og allment anerkjente) intelligens. En ulykke var det også at vår vaktpost i Berlin, legasjonen, var alt for svakt bemannet. I motsetning til den svenske legasjon som hadde to ypperlige og høyst observante militærattasjeer, og Danmark som hadde

én, den utmerkede kaptein Kjøl- sen, hadde Norge *ingen*, med den følge at kontakter og etter- retninger gikk gjennom lega- sjonsråden, Ulrik Stang. Til all overflod var han kjent som na- zistsympatisør og nød ingen til- litt blant de svenske og danske diplomatene i Berlin. I mangel av noen norsk militær represen- tant ga Kjølsten invasjonssvars- let fra Oster via Sas til Stang. Det skjedde den 4. april ved middagstid. Hva gjør så lega- sjonsråden? Man lar meldingen ligge i tre dager, ekspederer den først den 7. april, søndag aften. Og forfalsker den på en slik måte at mottakeren, dvs. utenriksministeren, hverken fikk klar beskjed om at de tyske flåtebevegelser hadde Norge som mål eller at invasjonen ville komme den 9. april. Det heter i meldingen «at bestem- melsessted skulle nåes 11. april, stedet ukjent.»

At Koht i den daværende si- tuasjon, med de truende notene fra den britiske og den franske regjeringen og den britiske mi- neutleggingen utenfor vår kyst 8. april, ikke ble særlig foruro- ligt av denne meldingen fra Ber- ling-legasjonen er høyst for- ståelig — og dette må åpenbart ha vært avsenderens hensikt.

Oberstløytnant Olstads skild- ring av forvirringen hos de an- svarshavende norske myndig- heter omkring mobiliserings- spørsmålet er uhyggelig les- ning. At man ventet med i det hele tatt å overveie mobilise- ring til fienden alt var i landet, og at de ansvarlige politiske le- dere ikke en gang kjente til de lovbestemte regler for mobilise- ring beseglet i virkeligheten vår skjebne. La gå at vårt for- svar var forsømt og mangel- fullt. Men det dobbelte nøytrali- tetsbruddet med Altmarkaffæ- ren i februar 1940 burde ha ført til en i det minste delvis mobili- sering. Det hadde vært en aktiv

demonstrasjon av vår nøytrali- tetsvilje i det eneste sprog de krigførende makter den gang ville forstått, og rimeligvis re- spektert.

Når en nøytral småstat mobi- liserer er det ikke for å føre krig, men for å forebygge an- grep utenfra. Se på Sveits. Der gikk man to ganger til full mo- bilisering (Generalmobilisie- rung), i september 1939 og i ap- ril—mai 1940. Der kom intet an- grep, og den militære ledelse vant en verdifull erfaring i planleggingen og gjennomførin- gen av den kompliserte opera- sjon som det er å sette sine styr- ker, inklusive en stor del av de

siville, i beredskap for forsvars- kamp. En slik erfaring kunne vi ha fått om vi hadde mobilisert før krigen kom til oss.

Det kunne ha spart oss for det kaos og den rådvillhet som lamslo oss i den første tiden — og kanskje også for fem års krig og okkupasjon.

UNIK SAMLING MILITÆRBØKER

Budstikken nr. 114, krigshistorie fra Knut Esmarchs boksamling, foreligger nå og sendes til interesserte. Katalog over samlingens våpenlitteratur, uniformsbø- ker o.a. vil være ferdig i november/desember.

BJØRN RINGSTRØMS
ANTIKVARIAT A/S,
Ullevålsveien 1, Oslo 1.
Tlf. 20 78 05.

GUMMI-
STEMPLER

Stempelfabrikken SAM
Sigvald Samuelsen
WELHAVENSGATE 1B - OSLO 1

VI LEVERER ALT I STEMPLER - TLF. 20 81 23